תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · כתובים

חומת אנך על דניאל

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על דניאל

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-דניאל/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק ד 4
פסוק ח 4
פסוק ט 4
פסוק יג 4
פסוק יז 5
פרק ב 5
פסוק ב 5
פסוק ז 5
פסוק יב 5
פסוק יג 6
פסוק טז 6
פסוק יט 6
פסוק כא 6
פסוק כב 6
פסוק כג 6
פסוק כז 6
פסוק ל 7
פסוק לח 7
פסוק מד 7
פסוק מו 7
פרק ג 7
פסוק א 7
פסוק ג 7
פסוק יב 7
פסוק טז 8
פסוק כה 8
פסוק כו 8
פסוק כח 8
פסוק לב 8
פרק ד 10
פסוק ה 10
פסוק יב 10
פסוק טז 10
פסוק כד 10
פסוק לא 11
פרק ה 11
פסוק א 11
פסוק ה 11
פסוק י 11
פסוק יז 11
פסוק כח 11
פרק ו 11
פסוק ד 11
פסוק ה 12
פסוק יב 12
פסוק טו 12
פסוק כג 12
פרק ט 12
פסוק ז 12
פסוק טז 13
פסוק יז 13

פרק א

פסוק ד

ילדים אשר אין בהם כל מום וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה. אפשר לומר במ"ש פ"ק דתעניות חכמה מפוארה בכלי מכוער וזו מעלת ירושלם כי בניה היו יפים וחכמים מה שלא נמצא במדינות אחרות וזה פירש הרב פרי חדש ז"ל במ"ש בקדושין פ"ב דף מ"ט עשרה קבין חכמה ירדו לעולם ט' נטלה א"י עשרה קבין יופי ירדו לעולם ט' נטלה ירושלם דאמרינן פ"ק דתענית אי הוו סנו הוו גמירי טפי משו"ה אומר דירושלם הוו תרתי דסתרן ט' קבין יופי וט' קבין חכמה וה"ט כמ"ש התוספות אי הוא סנו אם היו שונאים היופי הוו גמירי טפי עכ"ד והיינו דשאל נבוכדנצר להביא טובי מראה ומשכילים בכל חכמה דקשה לזווגם שתים זו ומוכרח דשונאים היופי ושתים כהלכתן יופי וחכמה ונוסף דשונאים היופי והנה הנם במעמד שלשתן:

ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך. להתגבר על הטבע מן השחוק והשינה וכיוצא ואחר אשר יתברר שיש בהם כח וכו' ילמדום ספר ולשון כשדים שאם ילמדום בתחילה ואח"כ יודע שאין בהם כח לעמוד לא יושלם בהם רצון המלך ומה בצע שילמדום ולכן אמר אשר כח בהם וכו' וללמדם:

פסוק ח

וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל וכו'. ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה והיא העולה לרצון לפני ה':

פסוק ט

ויתן האלהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים. אפשר דאפילו מדת הדין נהפכה לרחמים ועי"ז היה לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים אחרי כתבי נזכרתי שראיתי להרב מהר"י חאגיז ז"ל בספר קרבן מנחה סימן קס"ח שכתב דאלהים הוא דין וכשאומר האלהים יש שם רחמים ע"ש. והנה כתבו ז"ל שאעפ"י שלא מילא שאלתו נתנו לחסד שלא נער בו ושלא גלה סודו למלך וגם כן שהרגיש בענין המלצר והעלים עין. מפרשים:

פסוק יג

ויראו לפניך מראינו ומראה הילדים וכו'. לא אמר כי אם על המראה ולא אמר שיהיו הם בריאי בשר יותר מאוכלי פת בג המלך. דבשלמא מראה תלוי בשמחת הלב וכמ"ש בנדרים דף מ"ט על ר' יהודה דהיה לו פנים מאירות הגם דדחיקא ליה שעתא וגם הם

בשמחתם שלא להתגאל דרך טבע יהיה מראיהן טוב. אבל בריאי בשר דרך טבע אין מאכל זרעונים מפטם ומשמין ולא רצה לסמוך על הנס. וה' ברחמיו עשה שיהיו מראיהן טוב ובריאי בשר יותר מכל הילדים בני גילן. כן כתבו משם רבינו מהר"ר משה אלשיך ז"ל:

פסוק יז

ודניאל הבין בכל חזון וכו'. ר"ל מלבד היותו שלם בכל חכמה כחביריו עוד נוסף על זה הבין בכל חזון וחלומות:

פרק ב

פסוק ב

להגיד למלך חלומותיו. יש מי שפירש שאמר לשון זה סתם ויש במשמע כי מה שרוצה הוא פתרון החלום. ולא פירש דשכח החלום דאז אפשר היו בורחים או מטמינים עצמם:

פסוק ז

ענו תנינות ואמרין מלכא חלמא יאמר לעבדוהי. אפשר דחששו דשמא הוא זוכר החלום אך רוצה לדעת אם פתרונם אמיתי ולכן אמר שיגידו לו החלום. ובראותו שיגידו לו החלום מזה ידע כי חכמים הם והפתרון אמת. ולכך חזרו לומר שיאמר להם החלום רמזו לו שאם כל עצמו על הפתרון יש תקון הטב לומר הפתרון וישבעו לו שפתרו הטב לפי כללי וסודי הפתרון שקבלו מרבותיהם הבקיאים:

פסוק יב

כל קבל דנה מלכא בנס וקצף שגיא ואמר להובדה לכל חכימי בבל. יש לתמוה על נבוכדנצר מאי דעתו אטו כל שאינו נביא חייב מיתה והרי הוא עצמו כאשר דניאל הגיד לו החלום והפתרון לדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכה לה שחשב לעובדו עבודת אלהות אלמא היה פלא גדול בעיניו מאד ומאחר שכן אמאי רצה לקטלא לחכימי בבל על לא חמס בכפם. אמנם ראיתי לרש"י ז"ל שכתב ומדרש ר' תנחומא ואחרן לא איתי ואהרן לא איתי כהן הלובש אורים ותומים אינו כאן שיגיד לך אמר להם כ"כ היה כח באותו בית ונתתם לי עצה להחריבו מיד כעס וציוה להרגם עכ"ל ובהא ניחא. ואפשר שכבר ידע הוא מזה מקודם שהגיד לו איזה אדם אחר החרבן והיה בלבו ולכן תכף בתחילה אמר הדמין תתעבדון וכו' וטעמו שיעצו להחריב הבית. ואח"כ שהם אמרו לו בפירוש אז גם הוא גלה סודו שעל זה חייבים מיתה:

פסוק יג
ובעו דניאל וחברוהי להתקטלה. הגם שלא היה להם שייכות בזה וכ"ש לפי האמור שעיקר הטעם על שיעצוהו להחריב הבית ודניאל וחברוהי לא יש להם בזה שום דבר. מ"מ כיון שהגזרה כל(י)לית מאת המלך להוובדה לכל חכמי בבל. הגוים בקשו להרוג דניאל וחברוהי שאמרו שהם בכלל הגזרה של המלך:

פסוק טז
ודניאל על וכו' ופשרא להחויה למלכא. פירוש שיאמר החלום ופתרונו ונקט העיקר:

פסוק יט
רזא גלי. אפשר לרמוז כי תיבות רזא גל"י גימטריא בב"א גבריא"ל כי על ידי גבריאל היה כמפורש בזהר הקדוש ח"א דף קצ"ו ע"א ושאר דוכתי:

פסוק כא
יהב חכמתא לחכימין וכו' הוא גלה עמיקתא וכו'. אפשר דבאומרו יהיב חכמתא לחכימין אפשר להבין דכונתו דהוא חכם ועל כן נתן לו חכמה לזה אמר הוא גלה עמיקתא וכו' כלומר מה שאדם מבין מדעתו הוא חכמה ועל זה אמרתי יהיב חכמתא וכו' אבל זה אינו חכמה שהבנתי מדעתי רק גלוי סוד וזה אפשר על ידי מי שאינו חכם שכך רצה הקב"ה וברוך שם כבודו אשר גלה סודו כן יתן לידידו כי לעולם חסדו:

פסוק כב
ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא. אפשר במ"ש רבינו האר"י ז"ל דהנשמות הקדושות העשוקות ביד הקליפות שולח להם חיות שם בסט"א וז"ש ידע מה בחשוכא הם הנשמות הקדושות אשר בחשך בסט"א ונהורא עמיה שרא ומשם שולח להם חיות:

פסוק כג
מהודא ומשבח אנה די חכמתא וגבורתא יהבת לי. אעפ"י שאיני כדאי וכען הודעתני די בעינא מנך ולכן חיובא עלי רמיא להודות לשבח לשמך ולזכרך. א"נ אפשר דכל מ"ש הוא כפשטו יהב חכמתא וכו' כמ"ש הרב הכותב בעין יעקב פ"ק דברכות על מ"ש דוד הע"ה שמרה נפשי כי חסיד אני דמדבר עם השי"ת והוא יתברך יודע האמת כי חסיד הוא ואין בזה שום צד להסתיר עניניו כי קמיה שמיא גליא ע"ש וכן נאמר גבי דניאל שמדבר נכח פני ה' והוא יודע האמת:

פסוק כז
רזא די מלכא שאל לא חכימין וכו'. הוא ילי"ץ על חכימי בבל אשר לא עשו כדבר המלך כי הוא דבר נעלם ולא היה אפשר להם ולא לשום אדם להגיד:

פסוק ל
ואנה לא בחכמה דאיתי בי וכו' **להן על דברת די פשרא למלכא יהודעון וכו'**. כלומר מה שהגידו לי אינו מצד חשיבותי רק מחשיבות המלך דמן השמים רוצים להודיעך ואלמלא זה גם אני כאחד העם ולא אדע כלום:

פסוק לח
ובכל די דיירין וכו' **והשלטך בכולהון וכו'**. כמו שאמרו רז"ל שרכב על ארי וקשר תנין בראשו:

פסוק מד
והיא תקום לעלמיא. הוא מלכות המשיח שיתגלה ב"ב ורמוז בתיבת והיא ששמו וכסאו יהיה שלם ויתגלו אורות החכמה הרומז ליו"ד וזהו והיא ו"ה משמו ויוד רמז לחכמה וא' שלמות הכסא והיא תקום לעלמיא:

פסוק מו
ומנחה וניחחין אמר לנסכא ליה. אך דניאל לא קבל ואמר ולא עשה מעשה כמו שאמרו רז"ל. אדהכי והכי נתקיימו חכמי בבל והגם שכעס על שיעצוהו להחריב בית המקדש חמת המלך שככה וזכר כי כך היה רצון הקב"ה. ולמה שהיה מצטער על החלום כבר רצה הקב"ה והודיע הסוד לדניאל:

פרק ג

פסוק א
עבד צלם די דהב וכו'. אמרז"ל על כי דניאל פתר החלום דיבא משיח וישראל ינחלו המלכות לעולם אי לזאת עשה הצלם להכשיל לישראל בעון ע"ז ויתבטל מישראל ח"ו המלכות:

פסוק ג
וקיימין לקבל צלמא. בספר אחד כ"י כל מלות קבל הקוף בשוא קמץ אכן אח"ך באו לידי ב' ספרי כ"י מדוייקים וגם זו בשוא בלבד ולא יצא מן הכלל רק כל קבל דעל על. דברי אמת כ"י להרב מהר"ש עדני ז"ל:

פסוק יב
איתי גוברין וכו' **שדרך מישך ועביד נגו וכו'**. אמרו בסנהדרין דף צ"ב שדניאל לא היה שם וג' היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונ"נ הקב"ה אמר ליזיל דניאל מהכא שלא יאמרו

בזכותו ניצולו. דניאל אמר איזיל מהכא דלא לקיים בי פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר ליזיל דניאל מהכא דלא לימרו קלייה לאלהיה בנורא:

פסוק טז

נבוכדנצר לא חשחין אנחנא על דנה פתגם להתבותך. לא קראוהו בשם מלך אלא בשמו נבוכדנצר כלומר בדבר הזה נחשב לנו הדיוט ולא מלך ולא נחוש להשיבך ולפייסך מאחר שאמרת ומן הוא אלה די ישיזבנכון מן ידי אנו חייבים לכבוד ה' להראות דבדבר זה אינך נחשב לכלום. הן איתי אלהנא וכו' והן לא ר"ל אם לא ירצה להציל מסיבת עונותינו או מסיבת שאתה אינך כדאי לראות נס ופלא כזה. על כל פנים לאלהך לא איתנא פלחין וכו'. ואפשר עוד לומר במ"ש נבוכדנצר לא חשחין וכו' במ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת עלינו לשבח דבמה שאומר שהם משתחוים להבל וריק הוי גנות הקליפות ובזה מכניעם. וכתב בספר שבלת של לקט כ"י כי נבוכדנאצר במילוי האותיות הוא בגימטריא שרש חומר עמקי הקליפות ע"ש א"כ בשמו רמוז גנותו כי הוא מעמקי הקליפה ואפשר שלזה כיונו לקרותו נבוכדנאצר להזכיר גנותו ובזה יוכנע על דרך האמור שתכנע למעלה הסט"א שבו אחוז והוא למטה:

פסוק כה

וריויה די רביעאה. אמרו ז"ל שהוא גבריאל שר של ברד שצינן את התנור:

פסוק כו

באדין קרב נבוכדנצר וכו'. כי לא רצו לצאת שלא ברשות והוא הרגיש בדבר ולכן אמר להם פוקו ואתו ואז יצאו:

פסוק כח

די התרחיצו אלוהי וכו' ויהבו גשמיהון וכו'. כלומר שנמסרו לשריפה אפילו שלא יצילם וכמו שאמרו והן לא ידיע ליהוי לך מלכא וכו':

פסוק לב

אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא עילאה וכו'. אפשר במ"ש בתעניות דף ח"י חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורים היו וראוים לעשות להם נס. ונבוכדנאצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו ואותו רשע הדיוט ואינו ראוי ליעשות נס על ידו וכו' ע"ש נמצא דמה שנעשה על יד נבוכדנאצר זהו שבח גדול לו שהוא הגון וז"ש אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא עילאה דודאי זהו יקר תפארת לי שבימי נעשה נס מופלא. אי נמי אפשר במ"ש המפרשים דכאשר קרב נבוכדנאצר לתרע אתון נורא ראוי היה שישרף לולי שניצול בעבור שעתיד להודות אליו יתברך עכ"ד וז"ש אתיא ותמהיא דעבד עמי

אלהא עילאה דודאי עמי בפרטות עשה לי נסים שלא נשרפתי כמו שנשרפו הגבורים שרצו להשליך חמ"ו כמו שאמר הכתוב. אי נמי בסגנון אחר דכיון שהקב"ה שלח מלאך להצילם כאשר עין בעין ראיתי היה יכול לצוות למלאך להחליף להוציאם ולהכניס אותי במקומם ולא סגי במה שניצולתי אלא שעשה לי כבוד שלא יצאו אלא ברשותי ולכל זה רמז באומרו אתיא ותמהיא די עבד עמי דייקא כדבר האמור. והראשונים נ"ן פירשו במ"ש שלא ירבה האדם בשבחיו יתברך כמו אותו שאמר האדיר האמיץ העזוז וכו' וא"ל סיימתינהו לשבחי דמארך. אבל כתבו הפוסקים דלספר הנסים שעשה ה' באורך רח"ב רח"ב שרי. וז"ש אתיא ותמהיא די עבד עמי עילאה זה מותר לספר באורך ואדרבא מצוה לפרסם הנסים באר הטב וזהו שפר קדמי להחויא וזהו שפר הוא דבר טוב ומצוה בו אבל לספר בשבחיו אין אנו יכולים דיש ח"ו משום סיימתינהו וכו' וז"ש אתוהי כמה רברבין וכו' מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודור ולו דומיה תהלה עכ"ד. ואפשר לומר שכלל בזה כי הוא היה עם סנחריב שבא מלאך בלילה והרג כל מחנהו ונבוכדנאצר נמלט עם קצת כמשז"ל וזה היה בימי חזקיה המלך ע"ה והן בעון הוא החריב בה"מ והגלה ישראל וגם עתה הציל לחמ"ו וזה רמז אתיא ותמהיא די עבד עמי ובכלל על שהצילו ממחנה סנחריב אשר הוכו על ידי המלאך רובם ככלם ועתה ניצולו חמ"ו וע"ז אמר מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר חזקיה המלך ע"ה שהיו כלם צדיקים ונפל מחנה סנחריב. ודר הדור הזה שגלו בעונם והפליא להציל חמ"ו מכבשן האש. והרב פרשת דרכים הפליא לפרש במשז"ל דכשהשליך חמ"ו לאש החיה יחזקאל המתים ואמר נ"נ מלכותיה מלכות עלם וכו'. והרב ז"ל האריך מאד ותורף דבריו בקצור נמרץ דנ"נ היה סובר דעבד שמכרו רבו לאחר אין להם כלום זה על זה וה' החריב ביתו והגלה ישראל ויצאו מרשותו ולכך היה רוצה שיעבדו ע"ז ולכך החיה מתים מרשעי ישראל ומוכרח שאפילו רשעים דין בנים יש להם ממה שהחיה אותם וא"כ יפה עשו חמ"ו כי דין בנים יש להם וז"ש מלכותיה מלכות עלם כי תמיד מלך על ישראל ובכל אופן וענין יש להם דין בנים והיינו דקאמר ושלטניה עם דר שהם צדיקים ודר אפילו אינם עושים רצונו של מקום בכל אופן דין בנים להם זהו בקצר אמיץ ואני בעניי אמרתי איזה גרגיר במאמר רז"ל כמו שכתבתי אני עני בקונטריס ראש דוד פרשת שופטים בס"ד ומשם באר"ה:

פרק ד

פסוק ה

על קדמי דניאל וכו' כשם אלהי ודי רוח אלהין קדישין בה. אפשר כי באו בפיו דברים אלו כי מה' מענה לשון לומר דהגם דהם רצו להמשיך רוח שאינו טהור על דניאל לשים שמו עלי עצ"ב. לא יאונה לצדיק כל און די רוח אלהין ורוח קדישין ביה:

פסוק יב

בדתאא די ברא. מלת בדתאא בשני אלפין וקשה לע"ד שלא מצאתי שום חילוק בין מלת ברא דבראשית להאי ברא שהוא תרגום לא בנקודות ולא בדגשות ורפיון דברי אמת להרב מהר"ש עדני ז"ל בכ"י:

פסוק טז

מארי. אדוני אמרו רבותינו מארי חלמא לשנאך קדש הוא תלה עיניו להקב"ה ואמר חלום זה יתקיים על שנאך זה וא"ת לנבוכדנאצר אמר והלא ישראל שונאו אפשר שיקללם עכ"ל רש"י ז"ל ורבינו ז"ל תפס כסברת יש אומרים בשבועות דף ל"ה אבל ת"ק סבר דהוא חול ולנבוכדנאצר קאמר דהו"ל שנאי אומות העולם ועליהם נתכוון כמבואר שם בש"ס. ולפום ריהטא יש לדקדק לדעת יש אומרים דלהקב"ה קאמר הלא הוא היה מדבר עם נבוכדנאצר. ומוכרח שדברים אלו יש להם פירוש לדעת נ"נ. ולא אפשר שנ"נ יסבור שמקלל ישראל. ומוכרח שנ"נ יסבור שמקלל לשנאי א"ה שיכולים להרע לו ולזה מקללם אך ישראל אף שידע שהם שנאיו אין בידם להרע ולהטיב. א"נ אפשר שיסבור נ"נ דישראל הם אינם שנאיו שידעו שהם לוקים בעונם. ומאחר שלדעת נ"נ מוכרח שיהיה פירוש לדברים אלו נאמר דכן הוא האמת ואמאי הוצרכו י"א לומר דלקב"ה קאמר. ונראה דדעת י"א דכיון דלפי האמת ישראל הם שנאיו לא הי"ל לדניאל לומר חלמך לשנאך ומ"ה פירשו דלקב"ה קאמר:

פסוק כד

מלכי ישפר עלך וחטייך בצדקה פרוק ועויתך במחן ענין. דאע"ג דלגוים אין תשובה מ"מ אהני להאריך וה"נ הצדקה תיהני להאריך הזמן וכמו שאמר הן תהוה ארכא לשלותך. ואמר חטייך בצדקה פרוק ועוייתך וכו' על דרך מה שאמרו הנותן צדקה מתברך בששה ברכות והמפייסו בי"א ברכות. ומעין דוגמא אמר חטייך בצדקה. ואם תחון על העניים יכופרו גם העונות:

פסוק לא
עיני לשמיא נטלת ומנדעי עלי יתוב. אמרו בזהר חדש דלהסתכל בשמים תועלת גדול וכן רבינו האר"י ז"ל הזהיר להסתכל תמיד בשמים:

פרק ה

פסוק א
בלשאצר מלכא עבד לחם רב. גרע טי"ת מן בלשאצר ולא קראו בלטשאצר משום ששלח יד בכלי בית ה' ופתרון בלשאצר בלש אוצר מחפש אוצר. רבינו סעדיה גאון ז"ל:

פסוק ה
נפקה אצבען די יד אנש. זה גבריאל שנקרא איש שנאמר והאיש גבריאל. לקבל נברשתא אית דאמרי הדולקת משנה לשנה ופתרון נברשתא נר בר שתא. רבינו סעדיה גאון ז"ל:

פסוק י
מלכתא לקבל מילי מלכא וכו' לבית משתיא עללת וכו'. יש מי שפירש המלכה הזקנה אם המלך שהיתה זוכרת את דניאל ואת חכמתו בימי קדם כששמעה את דברי המלך נכנסה לבית המשתה כי היא לא היתה שמה מפני כבוד אלמנותה ואמרה אל המלך שאל יתבהל על זה כי יש דניאל וכו':

פסוק יז
מתנתך לך להויין וכו'. אע"ג דהוזהרנו לחלוק כבוד למלכות ומשה רבינו ע"ה חלק כבוד לפרעה כמשז"ל ותשובה זו שהשיב דניאל אינה לפי כבוד מלכות. דניאל רצה להורות כי כבר סר מעליו הוד מלכות והוא הדיוט:

פסוק כח
פרס פריסת מלכותך וכו'. אמרו ז"ל דסריס אחד שומר ראש המלך כיון ששמע נבואת דניאל אמר בלבו ודאי דברי דניאל נכונים הרג את המלך ולקח ראשו ויצא מן העיר והוליכו לכורש ודריוש הצרים על בבל ונתאמצו במלחמה ולכדוה:

פרק ו

פסוק ד
ומלכא עשית להקמותיה. והמלך מחשב להקימו על המלוכה לילך לעשות מלחמותיו והוא ישב בהשקט. רבינו סעדיה גאון ז"ל:

פסוק ה
אדין סרכיא ואחשדרפניא וכו'. נתקנאו מאד במעלת דניאל ונועצו יחדיו להעבירו מן העולם:
וכל שלו ושחיתה לא השתכחת עלוהי. לא אמר לא השתכחת ביה אלא לא השתכחת עלוהי ר"ל אפילו בסיבתו שלא נמשך משום דבר וענין שהוא עשה או ציוה לעשות שום נזק ושום חסרון כלל:

פסוק יב
אדין גובריא אלך הרגישו. אמרו ז"ל שהיו אורבים סביבות בית דניאל ומצאו שם נערה ושאלוה מה עושה דניאל אמרה להם הוא כורע על ברכיו ומתפלל בעלייתו מיד הלכו ומצאוהו:

פסוק טו
שם בל לשזבותיה. המפרשים פירשו כמה פירושים ורבינו סעדיה גאון ז"ל פירש בשם רבינו מתתיהו גאון ז"ל ששם כופר ממון להצילו כמו מנדה בלו והלך וכו' ע"ש ונהירנא שראיתי במפרש אחד שפירש שהאמת הוא כי שם בל הוא לשון ערבי כי בל הוא מחשבה חזקה ואמיתית:

פסוק כג
אלהי שלח מלאכה. פירש רבינו סעדיה גאון ז"ל אריה דבי עילאי הוא אריה של כסא הכבוד היה שואג ואומר השמרו אריות שלא תזיקו לדניאל אריה בן גור אריה ודבקו שיניהם ומלתעותם יחדיו בלי פירוד מאימת אריה השואג וסגר פיות האריות ולא השחיתוני ואף אחרת גדולה מזו הפליא עמי אשר הביא חבקוק הנביא ואכלנו ושתינו יחד והללנו שם הבורא ואז הלך לדרכו על יד המלאך שהביאו וכו' ע"ש:

פרק ט

פסוק ז
לך אדני הצדקה ולנו בושת הפנים. פירש הרב מהר"ר יונתן ז"ל שכמה דברים הם מסוגלים והם בנקל ועם כל זה בעונותנו אין אנו עושים אותם וז"ש לך אדני הצדקה שאתה עושה עמנו כגון לשמור שבת ותבא הגאולה והוא דבר בקל וזו צדקה לרחם עלינו. ולנו בושת הפנים שאפילו זה אין אנו עושים. ואפשר דהכל רמוז באותיות שבת שהוא תשב כי ע"י שבת תשב תשובה והוא אותיות בשת שאינם שבים ועוד רמז שבת מלכות תשב תחזור עטרה ליושנה ע"י שמירת שבת והוא בשת לסט"א:

פסוק טז

כי בחטאנו ובעונות אבותינו וכו'. פירש הרב זרע ברך בנותן טעם למה שלמו נפשות ונכסים במ"ש רבינו האר"י זצ"ל בפירוש פסוק פוקד עון אבות על בנים דוקא עון אבל חטא איש בחטאו יומת והיינו שהיו בכח אביהם וכיון שחטאו עם אביהם וחזרו וחטאו הוה ליה מועד דקיימא לן כרבי דבתרי זמני הוייא חזקה והיינו להשתלם מן העליה והוא מזיד עון ומה שחטאו הם עצמן הו"ל דין תם ונפרע מגופו וז"ש כי בחטאנו ובעונות אבותנו ירושלם ועמך לחרפה וכו' זהת"ד בקצור נמרץ ולפי דברי הרב האר"י ז"ל דקדקתי פסוק ואף בעונות אבותם אתם ימקו אתם ר"ל כשהיו בכחם:

פסוק יז

והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני. אפשר למען אדני שיעשה לכבוד שכינתו שהיא ח"ו בגלות. השמ"ם בגימטריא שפ"ה שהיא השכינה. והיה ה' למלך על כל הארץ ונזכה ונחיה במהרה בימינו לאור באור פני מלך חיים: